

BARGNING MORFOLOGIK TUZULISHI

Tojiddinov Nurillo Hamidullo o'g'li

Andijon Davlat Pedagogika Insituti Aniq va tabiiy fanlar fakulteti

Biologiya yo'nalishi 1- bosqich 101-guruh talabasi

Annotatsiya: Barg o'simligining asosiy vegetativ organi bo'lib hisoblanadi. Barg birinchi marotaba urug' embrionidan yoki kurtakdan o'sib chiqadi.

Kalit so'zlar: barg, barg plastinka ,barg bandi, patsimon tomirlanish, barmoqsimon tomirlanish, yulduzsimon tomirlanish, juft patsimon, toq patsimon, panjasimon..

Barg o'simligining asosiy vegetativ organi bo'lib hisoblanadi. Barg birinchi marotaba urug' embrionidan yoki kurtakdan o'sib chiqadi. Barg pastki tomoni bilan o'sadi. Ba'zi o'simliklarda ma-salan: qirqquloqsimonlarda barg uchi bilan o'sadi. Ko'pchilik o'simliklar bargi baxorda chiqib kuzda to'kiladi. Ba'zi o'simliklarning bargi esa bir necha yil to'kilmasdan turadi. Masalan: qarag'ayning bargi 3 yil,archaning bargi 10 yil, velvichiya deb atalgan o'simlikning bargi 100 yil to'kilmasdan tura oladi. Barg asosan 2 qismdan iborat:

1.BARGNING BANDI Chereshok

2.BARGNINGPLASTINKASII

Ba'zi o'simliklarning bargi bandsiz bo'ladi, (sidyachiy list) Masalan, ko'knorning bargi. Ba'zi o'simliklarning bargi qinli (Vlagalishniy list). Masalan:Falladoshlarning bargi, soyabongullilarning oilasiga kirgan osimliklar Barg bandli ham bo'ladi. Bunga chereshkovыy list deyiladi. Ba'zi o'simliklarning bargining tagida qo'shimcha bargi ham bo'ladi. (prilistnik) Masalan:no'xat, g'o'za barglari tagida. Agar barg plastinkasi 1 ta bo'lsa oddiy barg deb, Barg plastinkasi butun yoki qirqilgan bo'lishi mumkin. Agar barg plastinkasi o'rta tomiriga nisbatan 3/1 qismi qirqilgan bo'lsa, bo'lakli barg (lopastnoy list) deyiladi: chinor, anjir, g'o'za, terak, dub barglari. Agar barg plastinkasi bundan ham chuqurroq qirqilgan bo'lsa, ammo o'rta tomirigacha yetmagan bo'lsa, kesik barg (razdelnyy list) deyiladi.

Mas:qoqio't,jag'-jag' Agar barg plastinkasi o'rta tomirigacha qirqilgan bo'lsa, ajralganbarg (rasseyonnyy list) deyiladi. Mas: pomidor, kartoshka.Barg plastinkasining cheti tekis qirrali (selnokraynyy)yoki tishsimon (zubchatyy) arrasimon (rylchatyy) yoki o'yiqsimon (gorodchatyy) bo'lishi mumkin.

Barg plastinkasi har xil shaklda:ninasimon, chiziqsimon, lansetsimon, yuraksimon, buyraksimon, tuxumsimon, nayzasimon, strelkasimon va boshqa bo'lishi mumkin. Barg plastinkasi har xil kattalikda bo'ladi. Mas: Gruziyada o'suvchi Pterium barg nixoyat darajada katta bo'ladi. Odam bemalol ko'rpa qilib ustiga yopsa

bo'ladi. Barg poyaga xar xil ravishda o'rnashadi. Ba'zi o'simliklarning bargi poyada ketma-ket (ocherdnoy, spiralnyy) Mas: tol, terak barglari. Barg poyada qarama-qarshi(suprotinnyy) o'rnashgan Mas: labsimongullilar oilasiga kiradigan o'simliklar, yalpiz, shalfey. Ba'zi o'simliklarning bargi poyada xalqasimon ravishda (mutovchaty)joylashgan. Sambitgul o'simligining bargi 3 tasi 1 ta joydan. Bargning asosiy bandi bo'lib, shu asosiy bandga bir nechta bargchalar o'zlarining bandchalari bilan joylashgan bo'lsa, murakkab barg (slojnyy list) deyiladi. Murakkab barglar bir necha xil bo'ladi:

1. 3 plastinkali murakkab barg (troychatoslojnyy list) Mas: qulupnay, bedananing bargi.

2. Toq patli murakkab barg.(neparnoperistoslojnyy list) Mas: na'matak, yong'oq, akatsiya bargi kiradi.

3. Juftpatli murakkab barg(parnoperistoslojnyy list) Mas: no'xatning bargi, sariq akatsiyaning bargi.

4. Panjasimon murakkab barg (palchatoslojnyy list) Mas: nasha, kashtanning bargi

Barg plastinkasining tomirlanishi har xil bo'ladi. Bir pallali o'simliklarning bargi parallel yoki yoysimon tomirlangan bo'ladi. (parallelonervnyy, dugonervnyy) Moy landyshining bargi yoysimon: bug'doy,jo'xori arpaning bargi parallel tomirlangan bo'ladi. Ikki pallali o'simliklarning bargi to'rsimon tomirlangan bo'ladi (setchatonervnyy).

To'rsimon tomirlanish 3 xil bo'ladi:

1.PATSIMON TOMIRLANISH (Peristonervnyy)

2.BARMOQSIMON (Panjasimon), (palchatonervnyy) tomirlanish

3.YULDUZSIMON (zvyozdchatonervnyy)tomirlanish

TURINI O'ZGARTIRGAN BARGLAR

Ba'zi o'simliklarning bargi asosay vazifadan tashqari, qo'shimcha vazifalarni ham bajaradi. Mas: kurtaklarning tashqi tomonidagi qobiqsimon barglar meristemani tashqi sharoitdan saqlab turadi. Piyozning tashqi tomonidagi quruq barglar ichki tomonidagi qismlarini qurib qolishidan saqlaydi. Ba'zi bir o'simliklarning barglari qismlarini qurib qolishidan saqlaydi. Makkajo'xorining so'tasini o'rab olgan barglar ham jo'-xori donini quyosh ta'sirida qurib qolish, chirish va qurtlarning yeb ketishidan saqlaydi.

Ba'zi o'simliklarning barglari qisman yoki butunlay tikonga aylangan bo'ladi. Mas: qushqo'nmas, qo'yitkan deb atalgan o'simliklarning barglari qisman tikanga aylangan bo'ladi. Kak-tus va Barbaris o'simliklarining barglari esa butunlay tikanga aylangan. Demak, tikanlar o'simliklarni himoya qiladi. Agava va Aloe degan o'simliklarning barglarida suv zapaslari to'planadi. Ba'zi bir o'simliklarning barglari gajakka aylangan. Bu gajakka aylangan barglar yordamida o'simlik biror narsaga

osilib yoki chirmashib o'sadi: Mosh, loviya, no'xat. Avstraliyada o'suvchi Avstraliya akatsiyasining bargining bandi yaxshi taraqqiy etib, barg plastinkasiga aylangan bo'ladi. Bunday barglarni 2 Fillodiya deb ataladi. Plastinkaga aylangan barg bandida fotosintez protsessi bo'ladi. Demak, barg bandining plastinkasiga aylanishi fotosintez protsessiga bo'lgan talabdan deyiladi. Ba'zi bir o'simliklarda oqsil modda yetishmaganligi sababli barg xashorat tutadigan qopqonga aylanadi. Bunday o'simliklarga: Rosyanka, Muxolovka, Puzirchatka, Kuvshinkalar kiradi. Gul kosachasi, otalik va onalıkları qiyofasini o'zgartirgan barg ekanligini nemis shoiri va tabiatshunosi Gyote aniqlagan. Ba'zi bir o'simliklarning barglari yordamida vegetativ uchraydi. Mas: Begoniya va fikus. Ba'zi bir o'simliklarning barglari ildiz vazifasini ham bajaradi. Mas: suv qirqqulog'i-Salviniya Salvinia natans. Bu o'simliklarda 2 xil barg: suvning yuzasidagi va suvning ichkarisidagi barg deyiladi. Suvning ichkarisidagi barg ildiz vazifasini bajaradi. Barg juda ham o'zgaruvchan organ. Bargning o'zgarishi o'simlikning yashash sharoitiga bog'liq. Ba'zan bir tup o'simlikning o'zida ham xar xil barglar uchraydi. O'simlikning pastki, o'rtasidagi, yuqoridagi barglar. Odatda o'rta barglar o'simliklar uchun tipik barg bo'lib xisoblanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Botanika (o'simliklar morfologiyasi va anatomiyasi) M. I. Ikromov, X.N. Normurodov, A. S. Yuldashev.
2. Botanika (o'simliklar anatomiyasi va morfologiyasi) A.S .Dariyev , T.A.Madumarov, E.Y. Ro'zmatov.
1. И.П Аскарлов, Н.Т Муйдинов // Qoramol terisidan tibbiyotda foydalanish uchun tovarlar olish va kimyoviy tarkibini aniqlash // Журнал химии товаров и народной медицины. 2022. 1 (1), 36-55.
2. I.R Askarov, N.T Muysinov // Determination of chemical composition and antioxidant activity of lemon varieties grown in the natural climate of Uzbekistan ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal 2021. 11(11), 599-603.
3. A.I Rakhmonovich, K.S Mizaraimovich, M.N Tohtarovich // Antioxidant activity of lemon varieties mevera and Uzbek fruit // ACADEMICIA: An International Multidisciplinary Research Journal. 2022. 12 (5), 799-801.
4. Radjabov O.I., Turayev A.S, Atajanov A.Yu, Muysinov N.T, Avezov H.T, Ruziyeva M.J, Azimova L.B, Buriyev D,A // Study of physico-chemical properties of biomaterial obtained based on structured collagen // Austrian Journal of Technical and Natural Sciences № 7–8 2022 July – August. V. 48-53.
5. Мўйдинов Н.Т., Раджабов О.И., Халилова Г.А., Гулямлов Т., Атажанов А.Ю, Тураев А.С. Коллаген асосида олинган плёнкарнинг структурасини ва реологик хоссаларини ўрганиш // Фармацевтика журнали. Тошкент. 2018. №3. –Б.69-72.
6. Патент РУз № IAP 05873. Гулямлов Т., Муйдинов Н.Т., Атажанов А.Ю., Жумаева Ш.Х., Шомуротов Ш.А., Раджабов О.И., Тураев А.С. «Способ получения аппликационного средства». 20.06.2019. // Расмий ахборотнома. –2019. –№7.
7. Muysinov N.T., Radjabov O.I., Gulyamov T., Turaev A.S., Atadzhanov A.Yu., Khasanov Sh.M., Yuldashev U.A. Studying role of collagen-film in the wound healing process // XIII International Symposium on the Chemistry of Natural Compounds. Shangai. 2019. –P.152.